

GUIDE: Supporting Guardians of Unaccompanied Children

Umowa o dotację nr 101141170 — GUIDE — AMIF-2023-TF2-AG-CALL

Publikacja dotycząca polityki

D5.6

Kluczowe informacje

Numer i nazwa rezultatu	D5.6 Publikacja dotycząca polityki
Rodzaj produktu	R — Dokument, raport
Data publikacji	M26 (czerwiec 2026 r.)
Główny autor	Stefanos Alevizos (IASIS)
Partnerzy współpracujący	Wszyscy/Organizacja(-e)

Poziom upowszechniania

Wrażliwe	
Publiczne	X

Historia wydań:

Wersja	Data	Recenzent(ci)	Uwagi
1	04.06.2026	Stefanos Alevizos	Wersja robocza
2	29.06.2026	Wszyscy partnerzy	Finalizacja

Informacje o projekcie

Umowa o dofinansowanie	101141170
Program	AMIF
Temat	AMIF-2023-TF2-AG-CALL-06-CHILDREN
Rodzaj działania	Dotacje na projekty w ramach AMIF
Skrót projektu	GUIDE
Tytuł projektu	GUIDE: Supporting Guardians of Unaccompanied Children
Data rozpoczęcia projektu	01.04.2024
Czas trwania projektu	30 miesięcy
Data zakończenia projektu	30.09.2026

Spis treści

Streszczenie	5
1. Wprowadzenie	6
1.1 O projekcie GUIDE	6
1.2 Cel raportu	6
1.3 Źródła dowodów	6
2. Wspieranie opiekunów jako odpowiedzialność systemowa	6
3. Wnioski z kręgów słuchania	8
4. Kluczowe wnioski z GUIDE	18
4.1 Opiekunowie potrzebują zarówno kompetencji, jak i wsparcia	18
4.2 Wspieranie specjalistów jest częścią wspierania dzieci	18
4.3 Opieka jako praktyka relacyjna, oparta na prawach i zależna od systemu	19
4.4 Integracja osób z niepełnosprawnościami pozostaje niedokończonym zadaniem	19
5. W kierunku bardziej odpornych i integracyjnych systemów opieki	20

Streszczenie

Małoletni bez opieki należą do najbardziej wrażliwych grup w systemach migracji i ochrony dzieci. Wiele z nich doświadczyło rozłąki z rodziną, wysiedlenia, niepewności, przerw w edukacji, a w niektórych przypadkach przemocy, zaniedbania lub traumy. Dla dzieci z niepełnosprawnościami lub trudnościami rozwojowymi wyzwania te są często jeszcze większe. W tym kontekście opiekunowie odgrywają kluczową rolę w pomaganiu dzieciom w korzystaniu z przysługujących im praw, poruszaniu się po systemie usług, uczestniczeniu w podejmowaniu decyzji oraz tworzeniu warunków sprzyjających bezpieczeństwu, integracji i długoterminowemu dobrostanowi.

Projekt GUIDE został opracowany w celu wzmocnienia potencjału opiekunów oraz poprawy jakości systemów opieki w całej Europie. Realizowany w Bułgarii, Grecji, Włoszech, Polsce i na Słowacji, projekt skupiał się na wspieraniu specjalistów i opiekunów pracujących z dziećmi bez opieki, a w szczególności z dziećmi z niepełnosprawnościami i trudnościami rozwojowymi. Poprzez budowanie potencjału, mapowanie systemów, wzajemne uczenie się oraz praktykę refleksyjną, GUIDE dążył do rozwiązania wspólnych wyzwań, które nadal wpływają na systemy opieki w różnych kontekstach krajowych.

Dowody zebrane w trakcie projektu wskazują na kilka ważnych wniosków. Po pierwsze, skuteczna opieka wymaga szerokiego zakresu kompetencji wykraczających poza reprezentację prawną. Opiekunowie muszą posiadać wiedzę na temat praw dziecka, procedur migracyjnych, integracji osób niepełnosprawnych, ochrony, zarządzania sprawami, komunikacji oraz współpracy międzyinstytucjonalnej. Muszą również być w stanie budować relacje oparte na zaufaniu z dziećmi oraz wspierać ich znaczący udział w podejmowaniu decyzji mających wpływ na ich życie.

Po drugie, nie można oczekiwać, że opiekunowie będą ponosić tę odpowiedzialność samodzielnie. Wyniki podkreślają znaczenie ciągłego rozwoju zawodowego, dostępu do sieci wsparcia, możliwości wymiany doświadczeń z innymi opiekunami oraz mechanizmów zachęcających do refleksji nad praktyką. Inwestowanie w opiekunów należy zatem postrzegać jako inwestycję w silniejsze systemy ochrony dzieci.

Po trzecie, włączenie dzieci z niepełnosprawnościami i trudnościami rozwojowymi musi stać się podstawowym elementem praktyki opiekuńczej, a nie kwestią specjalistyczną lub odrębną. Dzieci często napotykają bariery w dostępie do usług, uzyskaniu odpowiednich ocen lub uczestnictwie w procesach decyzyjnych. Pokonanie tych barier wymaga ściślejszej współpracy między służbami ochrony dzieci, niepełnosprawności, edukacji, zdrowia i opieki społecznej.

Doświadczenia GUIDE pokazują również znaczenie skoordynowanych systemów. Skuteczne procedury kierowania, jasno określone role i obowiązki, współpraca między wieloma agencjami oraz podejście skoncentrowane na dziecku – wszystko to przyczynia się do lepszych wyników dla dzieci. Jednocześnie pozostają poważne wyzwania, w tym nierówny dostęp do specjalistycznych usług, rozdrobnione struktury wsparcia oraz różnice w praktykach opieki w poszczególnych krajach.

Wnioski płynące z projektu GUIDE wskazują na jasny wniosek: wzmocnienie opieki nie polega wyłącznie na poszerzaniu wiedzy i umiejętności poszczególnych opiekunów. Równie ważne jest budowanie responsywnych, skoordynowanych i integracyjnych systemów, które umożliwiają opiekunom skuteczne wypełnianie ich roli. Dlatego przyszłe polityki i programy powinny koncentrować się na obu wymiarach, a mianowicie na wspieraniu opiekunów i wzmacnianiu systemów opieki, aby zapewnić wszystkim dzieciom bez opieki, w tym dzieciom z niepełnosprawnościami i trudnościami rozwojowymi, ochronę, wsparcie i możliwości, których potrzebują, aby się rozwijać.

1. Wprowadzenie

1.1 O projekcie GUIDE

Projekt GUIDE powstał, żeby wzmocnić systemy opieki nad małoletnimi bez opieki w całej Europie, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci z niepełnosprawnościami i trudnościami rozwojowymi. Projekt działa w Bułgarii, Grecji, Włoszech, Polsce i na Słowacji, łącząc organizacje zajmujące się ochroną dzieci, ekspertów ds. niepełnosprawności i europejskie sieci, żeby wspólnie stawiać czoła wyzwaniom, z którymi borykają się opiekunowie i specjaliści. Poprzez szkolenia, wzajemne wsparcie, mapowanie systemów i opracowywanie polityk, GUIDE dąży do poprawy zarówno zdolności poszczególnych opiekunów, jak i jakości systemów, które ich wspierają. Projekt promuje przede wszystkim podejście do opieki skoncentrowane na dziecku, oparte na prawach i integracyjne, uznając, że skuteczna ochrona zależy nie tylko od poszczególnych specjalistów, ale także od skoordynowanych i elastycznych systemów ochrony dzieci.

1.2 Cel raportu

Niniejszy raport przedstawia kluczowe wnioski wynikające z realizacji projektu GUIDE i bada ich znaczenie dla przyszłej polityki i praktyki. Koncentruje się na wnioskach dotyczących wspierania opiekunów oraz wzmocnienia systemów opieki nad dziećmi bez opieki, w szczególności tymi z niepełnosprawnościami lub trudnościami rozwojowymi. Zamiast opisywać działania w ramach projektu, raport gromadzi dowody, doświadczenia i praktyczne spostrzeżenia w celu zidentyfikowania wyzwań, podkreślenia obiecujących podejść oraz dostarczenia informacji na potrzeby przyszłych zmian zarówno na poziomie krajowym, jak i europejskim. Raport ma na celu wsparcie decydentów, organów opiekuńczych, specjalistów ds. ochrony dzieci oraz organizacji pracujących z dziećmi bez opieki.

1.3 Źródła dowodów

Analiza przedstawiona w niniejszym raporcie opiera się na wielu źródłach opracowanych w ramach projektu GUIDE. Obejmują one wstępną ocenę systemów opieki oraz potrzeb szkoleniowych w krajach uczestniczących, opracowanie ram szkoleniowych opartych na kompetencjach oraz wyniki oceny krajowych programów szkoleniowych zrealizowanych w ramach pakietu roboczego 2 – Transgraniczny program szkoleniowy w zakresie opieki nad dziećmi. Raport opiera się również na ramach metodologicznych ustanowionych dla kręgów słuchania w ramach pakietu roboczego 3, który wprowadził ustrukturyzowany model praktyki refleksyjnej i wsparcia rówieśniczego dla opiekunów. Źródła te łącznie zapewniają szerokie zrozumienie kompetencji, wyzwań i czynników systemowych, które wpływają na skuteczną opiekę. Wyniki trwającego procesu kręgów słuchania jeszcze bardziej wzbogacą przyszłą analizę i wzmocnią bazę dowodową do opracowywania polityki.

2. Wspieranie opiekunów jako odpowiedzialność systemowa

W ramach projektu GUIDE opracowano kompleksowy program szkolenia trenerów (ToT) oraz towarzyszący mu podręcznik szkoleniowy, mające na celu wzmocnienie kompetencji specjalistów

pracujących z dziećmi bez opieki w całej Europie. Program zgromadził trenerów i praktyków z pięciu krajów uczestniczących w projekcie, reprezentujących różnorodne środowiska zawodowe, w tym ochronę dzieci, pracę socjalną, służby migracyjne, psychologię, edukację, wsparcie prawne i sektory pokrewne. Po międzynarodowym szkoleniu ToT w każdym kraju wdrożono krajowe działania szkoleniowe, dostosowując treści edukacyjne do lokalnych uwarunkowań prawnych, instytucjonalnych i usługowych, przy zachowaniu wspólnych ram opartych na kompetencjach.

Program nauczania obejmował szeroki zakres tematów uznanych za niezbędne do skutecznego sprawowania opieki i ochrony dzieci, w tym prawa dzieci i zasady Konwencji ONZ o prawach dziecka, określanie najlepszego interesu dziecka, udział i komunikację z dzieckiem, zabezpieczanie i ochronę przed przemocą, podejścia uwzględniające traumę, integrację osób z niepełnosprawnościami, procedury kierowania, współpracę międzyinstytucjonalną oraz praktyczne prowadzenie spraw. Aby ocenić skuteczność programu, we wszystkich krajach uczestniczących wdrożono ustrukturyzowany system oceny, łączący oceny przed i po szkoleniu z ocenami na poziomie krajowym. Oceny te dotyczyły zmian w wiedzy uczestników, ich pewności siebie oraz postrzeganej zdolności do stosowania nabytych kompetencji w praktyce, dostarczając empirycznej podstawy dla wniosków przedstawionych w kolejnych sekcjach.

Szersza lekcja płynąca z programu szkoleniowego GUIDE dotyczy samego charakteru skutecznej opieki. Chociaż ocena miała na celu przede wszystkim zbadanie zmian w wiedzy i pewności siebie uczestników, wyniki dostarczają również cennych spostrzeżeń na temat kompetencji, które wydają się najbardziej istotne dla opiekunów pracujących z dziećmi bez opieki.

Szkolenie zostało przeprowadzone w pięciu krajach i objęło zróżnicowaną grupę specjalistów zajmujących się ochroną dzieci, migracją, opieką społeczną i powiązаныmi usługami. Ankiety przeprowadzone przed i po szkoleniu wykazały poprawę wiedzy i pewności siebie uczestników w wielu obszarach tematycznych, co sugeruje, że opieka wymaga szerokiego i wielowymiarowego zestawu kompetencji, a nie specjalistycznej wiedzy w jednej dziedzinie.

Wyniki oceny podkreśliły znaczenie praw dziecka, podejmowania decyzji w najlepszym interesie dziecka, komunikacji z dziećmi, zapewnienia bezpieczeństwa, mechanizmów skierowań, integracji osób niepełnosprawnych oraz współpracy międzyinstytucjonalnej. Uczestnicy konsekwentnie wskazywali, że obszary te są istotne dla ich obowiązków zawodowych i mogą być bezpośrednio stosowane w codziennej praktyce. Sugeruje to, że skuteczne sprawowanie opieki zależy nie tylko od zrozumienia procedur prawnych, ale także od umiejętności przełożenia zasad opartych na prawach na praktyczne działania.

Wyniki potwierdzają również znaczenie umiejętności interpersonalnych i komunikacyjnych. Opiekunowie regularnie pracują z dziećmi, które mogą poruszać się po nieznanym systemie, doświadczając niepewności lub borykać się z wieloma formami bezbronności. Wspieranie znaczącego uczestnictwa i pomaganie dzieciom w zrozumieniu złożonych procedur wymaga zatem podejścia komunikacyjnego, które jest przystępne, skoncentrowane na dziecku i dostosowane do indywidualnych potrzeb.

Kolejna ważna lekcja dotyczy roli poruszania się po systemie. Pozytywna reakcja na treści szkoleniowe związane ze ścieżkami skierowań i koordynacją usług odzwierciedla fakt, że opiekunowie często działają w wielu sektorach. Skuteczna opieka wymaga umiejętności identyfikowania odpowiednich usług, koordynowania wsparcia i ułatwiania dostępu do zasobów, które przyczyniają się do ochrony, dobrostanu i integracji dzieci.

Doświadczenia szkoleniowe dodatkowo podkreślają wartość ciągłego rozwoju zawodowego. Poprawa wiedzy i pewności siebie w krajach uczestniczących sugeruje, że kompetencje w zakresie opieki można

wzmocnić poprzez ustrukturyzowane możliwości uczenia się. Jednocześnie wyniki wskazują, że szkolenia są najskuteczniejsze, gdy łączą wiedzę teoretyczną z praktycznymi narzędziami, uczeniem się na podstawie przypadków oraz możliwościami refleksji zawodowej.

Podsumowując, wyniki oceny sugerują, że skuteczne sprawowanie opieki należy rozumieć jako praktykę opartą na kompetencjach. Rola ta wymaga połączenia wiedzy opartej na prawach, umiejętnościach komunikacyjnych, zdolności poruszania się po systemie oraz profesjonalnej oceny sytuacji. Wzmocnienie tych kompetencji jest zatem korzystne nie tylko dla poszczególnych specjalistów, ale także przyczynia się do poprawy jakości i skuteczności systemów opieki w szerszym ujęciu.

Podczas gdy program szkoleniowy wykazał, że ustrukturyzowane uczenie się może wzmocnić wiedzę, pewność siebie i kompetencje praktyczne opiekunów, kręgi słuchania (Listening Circles) dostarczyły uzupełniających spostrzeżeń na temat warunków niezbędnych do utrzymania i stosowania tych kompetencji w codziennej praktyce. W szczególności podkreśliły one znaczenie przestrzeni do refleksji, wsparcia rówieśniczego, odporności emocjonalnej i koordynacji organizacyjnej, sugerując, że skuteczna opieka prawna zależy nie tylko od budowania indywidualnych zdolności, ale także od ciągłego wsparcia zawodowego i systemowego.

3. Wnioski z kręgów słuchania

Kręgi słuchania dostarczyły bogatego zbioru danych jakościowych dotyczących doświadczeń zawodowych, potrzeb, wyzwań i refleksji opiekunów oraz specjalistów ds. ochrony dzieci pracujących z dziećmi bez opieki. Podczas gdy program szkoleniowy wzmocnił wiedzę i kompetencje uczestników, kręgi słuchania dostarczyły uzupełniających spostrzeżeń na temat tego, jak kompetencje te są doświadczane i stosowane w praktyce, podkreślając emocjonalny, relacyjny i systemowy wymiar opieki. Materiały te nie powinny być postrzegane jedynie jako zapis spotkań grupowych lub wynik działania. Stanowią one raczej ważny wgląd w to, jak specjaliści postrzegają swoją rolę, jak interpretują potrzeby dzieci, jak radzą sobie ze złożonością emocjonalną i etyczną oraz jakie rodzaje wsparcia uważają za niezbędne do skutecznego sprawowania opieki i ochrony dzieci. Materiału nie należy traktować jedynie jako zapisu spotkań grupowych czy wyniku działania. Dostarcza on ważnego wglądu w to, jak specjaliści postrzegają swoją rolę, jak interpretują potrzeby dzieci, jak radzą sobie z emocjonalną i etyczną złożonością oraz jakie rodzaje wsparcia uważają za niezbędne do skuteczniejszej opieki i ochrony dzieci.

Kręgi słuchania są szczególnie ważne, ponieważ oddają wymiary praktyki zawodowej, które często są mniej widoczne w formalnych raportach, narzędziach ewaluacyjnych lub kwestionariuszach szkoleniowych. Ujawniają one nie tylko to, co wiedzą specjaliści, ale także to, co czują, z czym się borykają, czego potrzebują od systemów oraz jak rozumieją swoje obowiązki. W tym sensie kręgi słuchania funkcjonują jako mechanizm dowodów jakościowych w ramach projektu GUIDE.

W niniejszym raporcie analizujemy „kręgi słuchania” z perspektywy jakościowej i interpretacyjnej. Celem nie jest statystyczna ocena oddziaływania ani policzenie, ilu uczestników poruszyło daną kwestię. Zamiast tego w raporcie wskazujemy powtarzające się wzorce znaczeniowe, wspólne obawy, napięcia, milczenie oraz tematy przekrojowe. Wyniki przedstawiono zatem jako analityczną syntezę zebranego materiału, a nie jako opisowe podsumowanie poszczególnych sesji.

Ogólnie rzecz biorąc, kręgi słuchania pokazują, że praca z dziećmi bez opieki jest wymagająca pod względem relacji, złożona pod względem etycznym, intensywna emocjonalnie i w dużym stopniu zależna od jakości szerszego systemu ochrony. Od specjalistów i opiekunów wymaga się nie tylko przestrzegania procedur. Oczekuje się od nich również budowania zaufania, radzenia sobie z niepewnością, interpretowania zachowań związanych z traumą, wspierania uczestnictwa, koordynowania usług oraz pozostawania emocjonalnie dostępnymi dla dzieci, które mogły doświadczyć rozłąki, wysiedlenia, przemocy, zaniedbania, straty lub długotrwałej niepewności.

Głównym wnioskiem płynącym z analizy jest to, że wspieranie specjalistów jest częścią wspierania dzieci. Opiekunowie i specjaliści ds. ochrony dzieci nie mogą zapewnić stabilnej, wrażliwej i opartej na prawach opieki, jeśli sami pozostają w izolacji, są przeciążeni emocjonalnie lub nie mają wsparcia ze strony rozdrobionych systemów. Kręgi słuchania wskazują zatem na potrzebę stworzenia refleksyjnych, odpornych, skoordynowanych i uwzględniających niepełnosprawność systemów opieki.

Podejście metodologiczne

Analiza opiera się na jakościowym podejściu tematycznym. Materiał został zbadany pod kątem powtarzających się tematów, wzorców interakcji, obaw zawodowych, treści emocjonalnych oraz sposobów, w jakie uczestnicy postrzegali swoją pracę z dziećmi bez opieki. Zwrócono uwagę nie tylko na wyraźne stwierdzenia, ale także na ukryte znaczenia. Oznacza to, że w analizie uwzględniono widoczne tematy, takie jak trauma, procedury prawne, komunikacja, granice zawodowe i koordynacja usług, a także głębsze dynamiki, takie jak praca emocjonalna, odpowiedzialność moralna, niepewność, izolacja zawodowa i potrzeba przynależności.

Raport opiera się na kluczowych zasadach badań jakościowych. Po pierwsze, materiał jest interpretowany kontekstowo. Refleksje uczestników są rozumiane w odniesieniu do środowisk zawodowych i instytucjonalnych, w których pracują. Po drugie, analiza koncentruje się na nadawaniu znaczenia. Kręgi Słuchania są traktowane jako przestrzenie, w których specjaliści budują wspólne rozumienie swojej roli i wyzwań. Po trzecie, w raporcie zwraca się uwagę na sprzeczności i milczenie. To, czego brakuje w materiale lub co jest w nim słabo reprezentowane, uznaje się za istotne z analitycznego punktu widzenia, zwłaszcza w odniesieniu do niepełnosprawności i potrzeb rozwojowych. Po czwarte, w analizie unika się nadmiernego uogólniania. Wyniki należy traktować jako uporządkowaną interpretację dostępnego materiału, a nie jako reprezentatywny pomiar statystyczny wszystkich systemów opieki.

Zidentyfikowano siedem głównych tematów:

1. **Obciążenie emocjonalne i wrażliwość zawodowa.**
2. **Wsparcie rówieśnicze, poczucie przynależności i zbiorowa odporność.**
3. **Złożoność i fragmentacja systemu.**
4. **Tożsamość zawodowa oparta na prawach i etyce.**
5. **Zrozumienie i praktyka uwzględniająca traumę.**
6. **Odporność zawodowa, dbanie o siebie i trauma wtórna.**
7. **Ograniczona widoczność niepełnosprawności i potrzeb rozwojowych.**

Tematy te są ze sobą powiązane. Obciążenie emocjonalne potęguje fragmentacja systemowa. Bez wsparcia ze strony innych osób trudniej jest radzić sobie z fragmentacją systemową. Praktyka oparta na prawach jest trudna do utrzymania bez odporności zawodowej. Opieka uwzględniająca traumę wymaga zarówno indywidualnych kompetencji, jak i wsparcia organizacyjnego. Integracja osób z niepełnosprawnościami zależy nie tylko od świadomości, ale także od ścieżek skierowań, wyspecjalizowanych usług i dostosowanej komunikacji.

Temat 1: Obciążenie emocjonalne i wrażliwość zawodowa

Głównym wnioskiem płynącym z kręgów słuchania jest obciążenie emocjonalne, jakie ponoszą opiekunowie i specjaliści pracujący z dziećmi bez opieki. Uczestnicy zastanawiali się nad niepokojem, odpowiedzialnością, niepewnością, obawami o przyszłość dzieci, trudnościami w utrzymaniu granic oraz emocjonalnym wpływem bliskiego kontaktu z traumatycznymi doświadczeniami dzieci.

Tego obciążenia emocjonalnego nie należy interpretować po prostu jako zwykłego stresu związanego z pracą. Materiały wskazują na głębszą formę narażenia zawodowego. Opiekunowie i specjaliści ds. ochrony dzieci często znajdują się blisko historii dzieci związanych z wysiedleniem, rozdzieleniem rodziny, przemocą, niestabilnością, stratą i brakiem bezpieczeństwa. Oczekuje się od nich zapewnienia wsparcia, a jednocześnie poruszania się po systemach, które mogą być powolne, rozdrobnione lub niezadowolone do pełnego zaspokojenia potrzeb dzieci.

Wymagania emocjonalne związane z tą rolą wynikają z samej natury opieki. Opieka to nie tylko kwestia procedur. Wymaga od dorosłych towarzyszenia dzieciom w złożonych procesach prawnych, społecznych, edukacyjnych i związanych z ochroną, a jednocześnie tworzenia warunków zaufania i bezpieczeństwa. Specjaliści mogą zatem odczuwać silne poczucie osobistej i etycznej odpowiedzialności. Ich troską jest nie tylko to, czy zgłoszono sprawę lub zakończono procedurę, ale czy dziecko jest naprawdę chronione, wysłuchane, zrozumiane i wspierane.

Kilka elementów w materiale sugeruje ryzyko związane ze zmęczeniem empatią, stresem moralnym i wtórnym stresem pourazowym. Specjaliści mogą czuć się emocjonalnie dotknięci historiami dzieci, sfrustrowani ograniczeniami instytucjonalnymi lub bezsilni, gdy systemy nie reagują odpowiednio. Szczególnie ważny wydaje się stres moralny. Pojawia się on, gdy specjaliści wiedzą, czego dziecko może potrzebować, ale nie zawsze mogą zapewnić to wsparcie z powodu barier strukturalnych, braku usług, niejasnych obowiązków lub opóźnień administracyjnych.

Ten temat pokazuje, że obciążenie emocjonalne nie jest oznaką słabości zawodowej. Jest to przewidywalna konsekwencja pracy w dziedzinie, w której współlistnieją duża odpowiedzialność, ograniczona kontrola i narażenie na traumę. Uświadomienie sobie tego obciążenia emocjonalnego jest zatem niezbędne do zaprojektowania zrównoważonych systemów ochrony dzieci.

Temat 2: Wsparcie rówieśnicze, poczucie przynależności i zbiorowa odporność

Kręgi słuchania konsekwentnie pokazują, że refleksja w grupie może zmniejszyć izolację zawodową. Uczestnicy wydają się czerpać korzyści z uświadomienia sobie, że inni borykają się z podobnymi dylematami, reakcjami emocjonalnymi, niepewnością i frustracjami systemowymi. To uświadomienie sobie tworzy poczucie normalizacji i wspólnego doświadczenia zawodowego.

Sama grupa staje się czynnikiem ochronnym. Dzięki kręgom słuchania uczestnicy byli w stanie przejść od indywidualnego stresu do wspólnej refleksji. Nie opisywali oni po prostu problemów; opracowywali wspólny język służący zrozumieniu tych problemów. Jest to ważne, ponieważ izolacja zawodowa może nasilać obciążenie emocjonalne. Gdy trudne doświadczenia pozostają prywatne, specjaliści mogą interpretować je jako osobistą porażkę. Gdy są one dzielone w ustrukturyzowanej i pełnej szacunku przestrzeni, mogą stać się częścią zbiorowego uczenia się.

Poczucie przynależności jest zatem jednym z najważniejszych psychologicznych efektów kręgów słuchania. Uczestnicy mogli doświadczyć siebie jako części szerszej społeczności praktyków, a nie jako odizolowanych jednostek samodzielnie radzących sobie ze złożonymi przypadkami. Z perspektywy społecznościowej i psychologicznej ma to ogromne znaczenie. Poczucie przynależności może działać jako bufor chroniący przed wypaleniem zawodowym, przeciążeniem emocjonalnym i wycofaniem się z pracy.

Materiał sugeruje również ruch rozwojowy w ramach procesu refleksji. W niektórych przypadkach uczestnicy początkowo skupiali się na stresie, niepokoju i niepewności. Z czasem nacisk wydawał się przesuwać w kierunku strategii radzenia sobie, refleksji zawodowej, wzajemnego wsparcia i wspólnego nadawania znaczenia. Ten ruch jest zgodny z funkcją grup refleksyjnych. Cierpienie nie jest po prostu wyrażane; jest stopniowo przetwarzane i przekształcane w wgląd, język zawodowy i zbiorową odporność.

Kręgi słuchania pokazują zatem, że wsparcie rówieśnicze nie jest opcjonalnym dodatkiem do praktyki zawodowej. Jest to mechanizm, dzięki któremu profesjonaliści utrzymują swoją zdolność do pozostawania zaangażowanymi, refleksyjnymi i emocjonalnie dostępnymi w wymagającej pracy z dziećmi.

Temat 3: Złożoność systemowa i fragmentacja

Drugie ważne odkrycie dotyczy złożoności systemowej pracy w zakresie opieki i ochrony dzieci. Uczestnicy ze wszystkich krajów objętych projektem wielokrotnie wspominali o wyzwaniach związanych z fragmentacją usług, niejasnymi rolami, niespójnym przepływem informacji, opóźnieniami administracyjnymi, brakiem koordynacji i niewystarczającą komunikacją między agencjami.

Ten temat pokazuje, że wielu trudności, z jakimi borykają się opiekunowie i specjaliści, nie da się sprowadzić do indywidualnych kompetencji. Specjaliści mogą wykazywać się zaangażowaniem, wiedzą i motywacją, ale na ich pracę wpływają otaczające ich systemy. Gdy procedury kierowania są niejasne, usługi niedostępne, komunikacja słaba lub obowiązki niejasno zdefiniowane, specjaliści znajdują się w trudnej sytuacji. Oczekuje się od nich, że będą chronić dzieci w ramach systemów, które nie zawsze zapewniają warunki niezbędne do skutecznej ochrony.

Materiał podkreśla znaczenie koordynacji międzyinstytucjonalnej, wspólnych protokołów, niezawodnych ścieżek skierowań oraz jasnej komunikacji między służbami. Jest to szczególnie ważne w przypadkach dotyczących małoletnich bez opieki, których potrzeby często wykraczają poza ramy jednego sektora. Dziecko może jednocześnie potrzebować wsparcia prawnego, zakwaterowania, edukacji, opieki zdrowotnej, opieki psychospołecznej, oceny niepełnosprawności, mediacji kulturowej oraz długoterminowego planowania. Żaden pojedynczy specjalista ani żadna pojedyncza służba nie jest w stanie samodzielnie odpowiednio zareagować na tę złożoność.

Kilka refleksji wskazuje na potrzebę lepszego mapowania dostępnych usług, jaśniejszych punktów kontaktowych, poprawy ciągłości opieki oraz silniejszej współpracy między instytucjami formalnymi a podmiotami działającymi w społeczności lokalnej. Kwestie te nie mają wyłącznie charakteru administracyjnego. Wpływają one na dostęp dzieci do praw, bezpieczeństwa, dobrego samopoczucia i uczestnictwa w życiu społecznym.

Fragmentacja systemowa ma również konsekwencje emocjonalne dla specjalistów. Gdy systemy nie funkcjonują spójnie, specjaliści mogą odczuwać frustrację, bezradność lub stres moralny. Mogą czuć się odpowiedzialni za wyniki, nad którymi nie mają pełnej kontroli. Tworzy to bezpośredni związek między jakością systemu a dobrostanem specjalistów.

Kręgi słuchania dostarczają zatem kluczowej lekcji w zakresie polityki: opieka zastępcza nie może skutecznie funkcjonować jako odizolowana rola. Wymaga ona zintegrowanego systemu ochrony dzieci, obejmującego jasne procedury, skoordynowane usługi, dostępne mechanizmy kierowania spraw oraz wspólną odpowiedzialność.

Temat 4: Tożsamość zawodowa oparta na prawach i etyce

Silnym motywem przewodnim kręgów słuchania jest rozwój tożsamości zawodowej opartej na prawach i etyce. Uczestnicy zajmowali się kwestiami związanymi z godnością, równością, uczestnictwem, ochroną przed przemocą, integracją społeczną, dyskryminacją ze względu na płeć, bezpieczeństwem seksualnym i odpowiedzialnością etyczną.

Temat ten jest ważny, ponieważ pokazuje, że kręgi słuchania nie ograniczały się do praktycznego rozwiązywania problemów. Funkcjonowały one również jako przestrzenie, w których specjaliści zastanawiali się nad wartościami, które powinny kierować ich pracą. W tym sensie kręgi słuchania przyczyniły się do kształtowania tożsamości zawodowej.

Materiał sugeruje, że praktyka ochrony dzieci była rozumiana nie tylko jako świadczenie usług, ale jako relacja oparta na prawach. Dzieci były postrzegane jako podmioty prawne, a nie bierni odbiorcy opieki. Jest to szczególnie ważne w pracy z dziećmi bez opieki, które mogą być narażone na wiele nakładających się na siebie rodzajów wrażliwości, w tym niepełnosprawność, wysiedlenie, rozdzielenie rodziny, niepewność prawną, traumę, ubóstwo, wykluczenie społeczne, dyskryminację i ograniczony dostęp do usług.

Szczególne znaczenie ma nacisk na uczestnictwo. Materiał sugeruje odejście od rozumienia ochrony wyłącznie jako bezpieczeństwa. Ochrona obejmuje również wzmocnienie pozycji, prawo do głosu, sprawczość oraz znaczące zaangażowanie w podejmowanie decyzji. Dzieci powinny być nie tylko chronione przed krzywdą. Powinny być również wysłuchane, informowane, wspierane w wyrażaniu swoich poglądów oraz uznawane za aktywne podmioty w swoim własnym życiu.

To podejście oparte na prawach jest ściśle związane z zasadą najlepszego interesu dziecka. Od specjalistów wymaga się uwzględnienia bezpieczeństwa, rozwoju, relacji, dobrostanu, statusu prawnego, edukacji, zdrowia oraz własnych poglądów dziecka. Kręgi słuchania pokazują, że rzadko jest to proste. Podejmowanie decyzji w najlepszym interesie dziecka często wiąże się z niepewnością, konkurencyjnymi priorytetami, niekompletnymi informacjami i napięciami etycznymi. Przestrzenie refleksji są zatem ważne, ponieważ pozwalają specjalistom wspólnie analizować te dylematy, zamiast radzić sobie z nimi samodzielnie.

Rozwój kultury zawodowej opartej na prawach jest jednym z ważnych osiągnięć kręgów słuchania. Wzmacnia on powiązanie między codzienną praktyką a szerszymi zasadami ochrony dzieci.

Temat 5: Zrozumienie i praktyka oparte na wiedzy o traumie

W kręgach słuchania trauma staje się coraz ważniejszym punktem widzenia. Uczestnicy zastanawiali się nad psychologicznymi i behawioralnymi konsekwencjami straty, wysiedlenia, przemocy, niepewności, rozdzielania rodziny i traumatycznych doświadczeń. Reakcje behawioralne, takie jak wycofanie się, agresja, nieufność, nadmierna czujność, emocjonalne odrętwienie, regresja lub trudności w korzystaniu z usług, były rozumiane jako znaczące reakcje na przeciwności losu, a nie tylko jako problematyczne zachowania.

Stanowi to istotną zmianę w profesjonalnej interpretacji. Perspektywa uwzględniająca traumę zmienia sposób, w jaki specjaliści rozumieją działania dzieci. Zamiast pytać wyłącznie o to, co jest nie tak z dzieckiem, specjaliści zaczynają pytać o to, czego dziecko doświadczyło, co może oznaczać dane zachowanie oraz jaki rodzaj reakcji może przywrócić poczucie bezpieczeństwa i zaufanie.

Takie podejście zmniejsza ryzyko reakcji karnych, moralizatorskich lub patologizujących. Wspiera bardziej wrażliwe, stabilizujące i relacyjne formy opieki. W kontekście małych dzieci bez opieki jest to szczególnie ważne, ponieważ trauma może być związana nie tylko z wydarzeniami z przeszłości, ale

także z trwającą niepewnością, niepewnym statusem, rozłąką z rodziną, izolacją społeczną i strachem przed przyszłością.

Materiał podkreśla również znaczenie bezpiecznego, przewidywalnego i wspierającego środowiska. Bezpieczeństwo nie jest tylko fizyczne. Jest również emocjonalne, relacyjne i proceduralne. Dzieci potrzebują dorosłych, którzy potrafią słuchać bez oszczędzania, szanować granice, jasno wyjaśniać procedury, zachowywać spójność i reagować na cierpienie z wrażliwością.

Praca z narracją również jawi się jako istotny element praktyki uwzględniającej traumę. Historie dzieci to nie tylko źródła informacji. Są one powiązane z tożsamością, pamięcią, stratą, odpornością psychiczną i poczuciem przynależności. Słuchanie narracji dzieci może pomóc specjalistom zrozumieć znaczenie ich doświadczeń i wspierać bardziej zindywidualizowane formy opieki.

Kręgi słuchania podkreślają zatem znaczenie opieki uwzględniającej traumę. Opiekunowie i specjaliści ds. ochrony dzieci muszą umieć rozpoznawać reakcje na traumę, unikać ponownej traumatyzacji, wspierać regulację emocjonalną oraz budować relacje oparte na zaufaniu, przewidywalności i szacunku.

Temat 6: Odporność psychiczna specjalistów, dbanie o siebie i trauma wtórna

Jednym z najważniejszych wniosków płynących z całego materiału jest rosnąca świadomość, że sami specjaliści potrzebują ochrony i wsparcia. Coraz bardziej widoczne stały się takie tematy, jak odporność psychiczna, regulacja emocjonalna, granice zawodowe, świadomość wypalenia zawodowego, strategie radzenia sobie, regulacja cyklu stresu oraz trauma wtórna.

Jest to kluczowe spostrzeżenie. Skuteczność systemów ochrony dzieci zależy częściowo od emocjonalnej równowagi osób zapewniających opiekę. Specjaliści, którzy nieustannie mają do czynienia z traumą, niepewnością, stratą, kryzysem i presją instytucjonalną, mogą ulec emocjonalnemu wyczerpaniu, jeśli nie mają zorganizowanych możliwości refleksji, nadzoru, regeneracji i wsparcia.

Jednak odporności zawodowej nie należy rozumieć jako indywidualnej cechy osobowości. Materiał sugeruje, że odporność ma charakter relacyjny i organizacyjny. Zależy ona od wsparcia ze strony kolegów, przestrzeni do refleksji, jasnych granic, możliwych do opanowania obowiązków, dostępu do wskazówek, nadzoru oraz uznania pracy emocjonalnej.

To rozróżnienie jest ważne. Jeśli odporność traktuje się wyłącznie jako indywidualną odpowiedzialność, od specjalistów może się oczekiwać, że sami poradzą sobie ze strukturalnie trudnymi warunkami. Kręgi słuchania wskazują natomiast na systemowe rozumienie odporności. Specjaliści potrzebują środowisk wspierających, a nie tylko osobistych strategii radzenia sobie.

Temat dbania o siebie należy zatem interpretować ostrożnie. Dbanie o siebie jest ważne, ale jest niewystarczające, jeśli systemy pozostają rozdrobnione, obciążenie pracą jest niemożliwe do opanowania, a specjaliści nie mają nadzoru ani wsparcia organizacyjnego. Zrównoważona ochrona dzieci wymaga zarówno indywidualnych, jak i zbiorowych form opieki.

Kręgi Słuchania sugerują zatem kluczowy wniosek: wspieranie specjalistów nie jest sprawą drugorzędną w stosunku do wspierania dzieci. Jest to część tego samego systemu ochrony. Gdy specjaliści otrzymują wsparcie, są w stanie zapewnić stabilną, przemyślaną i skoncentrowaną na dziecku opiekę. Gdy nie otrzymują wsparcia, są przeciążeni emocjonalnie lub odizolowani, jakość i ciągłość opieki mogą ulec osłabieniu.

Temat 7: Ograniczona widoczność niepełnosprawności i potrzeb rozwojowych

Istotnym i ważnym z analitycznego punktu widzenia wnioskiem jest ograniczona widoczność niepełnosprawności, opóźnień rozwojowych i wrażliwości neurorozwojowej w kręgach słuchania. Chociaż

szersze ramy projektu kładą nacisk na dzieci z niepełnosprawnościami i trudnościami rozwojowymi, temat ten pojawia się w materiałach tylko sporadycznie i w sposób niekonsekwentny.

Tego braku nie należy traktować jako drobnej luki. W badaniach jakościowych milczenie może być równie znaczące jak wyraźna dyskusja. Ograniczona widoczność niepełnosprawności może wskazywać na kilka możliwych problemów. Specjaliści nie zawsze rozpoznają potrzeby rozwojowe lub neurorozwojowe. Mogą nie dysponować odpowiednim językiem lub narzędziami do ich omówienia. Niepełnosprawność może być przyćmiona przez bardziej widoczne kwestie, takie jak status prawny, trauma, zakwaterowanie, przemoc lub integracja społeczna. Może to również odzwierciedlać szersze luki systemowe w zakresie badań przesiewowych, kierowania do odpowiednich placówek, oceny i specjalistycznego wsparcia.

To odkrycie budzi głębsze obawy dotyczące możliwej niewidoczności niepełnosprawności w codziennej praktyce ochrony dzieci. Małoletni bez opieki z niepełnosprawnością intelektualną, opóźnieniami rozwojowymi, niepełnosprawnością psychospołeczną, zaburzeniami neurorozwojowymi, trudnościami w komunikacji lub zaburzeniami funkcjonalnymi związanymi z traumą mogą być szczególnie narażone na niezrozumienie lub niedostateczną opiekę.

Kwestia ta jest szczególnie złożona, ponieważ trauma i potrzeby rozwojowe mogą się nakładać. Trudności dziecka z koncentracją, komunikacją, regulacją emocji, uczeniem się, pamięcią, zaufaniem lub interakcją społeczną mogą być interpretowane wyłącznie przez pryzmat traumy, podczas gdy podstawowe potrzeby rozwojowe lub związane z niepełnosprawnością pozostają niezidentyfikowane. I odwrotnie, reakcje związane z traumą mogą być błędnie interpretowane jako problemy behawioralne lub rozwojowe, bez zwrócenia wystarczającej uwagi na doświadczenia życiowe dziecka.

Kręgi Słuchania wskazują zatem na potrzebę wzmocnienia praktyk uwzględniających niepełnosprawność oraz podnoszenia świadomości. Włączanie osób z niepełnosprawnościami nie powinno być traktowane jako odrębny lub specjalistyczny temat, którym zajmują się wyłącznie służby ds. niepełnosprawności. Powinno być ono zintegrowane z praktyką opieki uwzględniającej traumę, opartą na prawach i skoncentrowaną na dziecku.

Wymaga to praktycznych narzędzi do wczesnej identyfikacji, dostosowanej komunikacji, racjonalnych udogodnień, kierowania do wyspecjalizowanych służb, oceny wielodyscyplinarnej oraz indywidualnego planowania. Wymaga to również szkoleń, które pomogą specjalistom rozpoznać, w jaki sposób niepełnosprawność, trauma, migracja, język, kultura i bariery instytucjonalne oddziałują na życie dzieci.

Interpretacja przekrojowa

Podsumowując, kręgi słuchania pokazują, że skuteczna opieka i ochrona dzieci wymagają czegoś więcej niż tylko szkoleń. Wymagają one profesjonalnego ekosystemu, który łączy wiedzę, wsparcie emocjonalne, jasność etyczną, koordynację systemową, praktykę refleksyjną oraz podejścia uwzględniające niepełnosprawność.

Wyniki można zrozumieć poprzez trzy powiązane ze sobą wymiary.

Pierwszym z nich jest **wymiar relacyjno-emocjonalny**. Specjaliści i opiekunowie muszą radzić sobie z lękiem, odpowiedzialnością, empatią, granicami i wtórną ekspozycją na traumę. Ich zdolność do pozostawania emocjonalnie dostępnymi dla dzieci zależy od tego, czy sami mają dostęp do wsparcia, refleksji i oparcia.

Drugim **wymiarem** jest **wymiar systemowo-instytucjonalny**. Skuteczne wsparcie dla dzieci zależy od koordynacji, jasnych procedur, wymiany informacji, ciągłości opieki oraz współpracy między służbami.

Gdy systemy są rozdrobione, odczuwają to zarówno dzieci, jak i pracownicy. Dzieci mogą doświadczać opóźnień lub luk w opiece, podczas gdy pracownicy mogą odczuwać frustrację i stres moralny.

Trzecim **wymiarem** jest **wymiar etyczno-prawowy**. Praktyka musi kierować się zasadami godności, uczestnictwa, niedyskryminacji, ochrony dzieci oraz najlepszego interesu dziecka. Zasady te nie są abstrakcyjne. Kształtują one sposób, w jaki specjaliści słuchają dzieci, interpretują ich potrzeby, wspierają ich sprawczość i bronią ich praw.

Wartość kręgów słuchania polega właśnie na tym, że łączą one te wymiary. Wyzwania, przed którymi stają specjaliści, nie są tylko emocjonalne, nie są tylko techniczne i nie są tylko instytucjonalne. Są one zintegrowane. Obciążenie emocjonalne potęguje fragmentacja systemu. Fragmentacja systemu jest trudniejsza do opanowania bez wsparcia rówieśników. Praktyka oparta na prawach jest trudna do utrzymania bez profesjonalnej odporności. Opieka uwzględniająca traumę wymaga zarówno osobistych zdolności, jak i wsparcia organizacyjnego. Włączanie osób z niepełnosprawnościami wymaga zarówno świadomości, jak i sprawnie funkcjonujących systemów skierowań.

Kręgi słuchania oferują zatem głębsze zrozumienie kurateli jako praktyki relacyjnej, etycznej i zależnej od systemu. Pokazują one, że skutecznej kurateli nie można sprowadzić wyłącznie do reprezentacji prawnej lub zarządzania sprawami. Wymaga ona wspieranych profesjonalistów pracujących w ramach skoordynowanych i integracyjnych systemów.

Wnioski

Kręgi słuchania pokazują, że opiekunowie i specjaliści ds. ochrony dzieci pracujący z dziećmi bez opieki działają w złożonym obszarze wymagań emocjonalnych, etycznych i instytucjonalnych. Ich praca to znacznie więcej niż tylko odpowiedzialność proceduralna. Wymaga wrażliwości relacyjnej, zrozumienia kulturowego, interpretacji uwzględniającej traumę, osądu opartego na prawach oraz zdolności do zachowania gotowości psychologicznej w sytuacjach niepewności.

Najważniejszym wnioskiem jest to, że ustrukturyzowane przestrzenie refleksji nie są opcjonalne. Są one niezbędnymi elementami zrównoważonych systemów ochrony dzieci. Kręgi słuchania mogą funkcjonować jako środowiska ochronne dla specjalistów, przestrzenie wspólnej nauki oraz mechanizmy rozwijania zbiorowej odporności.

Analiza pokazuje również, że wsparcie zawodowe należy rozumieć w sposób systemowy. Indywidualna dbałość o siebie nie wystarczy, jeśli specjaliści nadal pracują w rozdrobionych systemach o niejasnych rolach, słabej komunikacji i ograniczonym dostępie do specjalistycznego wsparcia. Odporność psychologiczną należy zatem budować na trzech poziomach: indywidualnym, grupowym i organizacyjnym.

Kolejnym wnioskiem jest to, że kręgi słuchania pomogły w opracowaniu wspólnego języka zawodowego. Uczestnicy byli w stanie połączyć praktyczne doświadczenie z pojęciami takimi jak trauma, prawa, uczestnictwo, granice zawodowe, regulacja emocjonalna, mediacja kulturowa, odpowiedzialność etyczna i koordynacja systemowa. Ten wspólny język ma zasadnicze znaczenie dla poprawy spójności i jakości praktyki w zakresie ochrony dzieci.

Jednocześnie ograniczona widoczność niepełnosprawności i potrzeb rozwojowych pozostaje poważnym problemem. Przyszłe działania powinny zapewnić, aby opieka uwzględniająca niepełnosprawność nie była traktowana jako odrębna lub drugorzędna kwestia, ale jako integralna część ochrony dzieci, opieki uwzględniającej traumę, praktyki opartej na prawach oraz szkoleń zawodowych.

Kręgi słuchania pokazują również, że tworzenie wiedzy w zakresie ochrony dzieci nie wynika wyłącznie z formalnych badań lub oceny ilościowej. Refleksja oparta na praktyce może dostarczyć cennych

dowodów na temat potrzeb specjalistów, słabych punktów systemów oraz sposobów poprawy wsparcia. W tym sensie kręgi słuchania należy postrzegać zarówno jako mechanizm wsparcia, jak i narzędzie generowania wiedzy.

Implikacje dla praktyki

Wyniki sugerują potrzebę zinstytucjonalizowania przestrzeni refleksyjnych dla opiekunów i specjalistów pracujących z dziećmi bez opieki. Przestrzenie te nie powinny mieć charakteru sporadycznego, nieformalnego ani opierać się wyłącznie na indywidualnej inicjatywie. Powinny być ustrukturyzowane, moderowane, regularne i uznawane za część wsparcia zawodowego oraz zapewnienia jakości.

Szkolenia powinny być uzupełnione nadzorem, wsparciem rówieśniczym i refleksją opartą na konkretnych przypadkach. Sama wiedza nie wystarczy. Specjaliści potrzebują możliwości radzenia sobie z obciążeniem emocjonalnym, omawiania złożonych przypadków, refleksji nad dylematami etycznymi oraz opracowywania strategii zrównoważonej praktyki.

Organizacje powinny uznać pracę emocjonalną za część działań związanych z ochroną dzieci. Oznacza to stworzenie mechanizmów nadzoru, konsultacji z kolegami, refleksji zespołowej oraz wczesnego rozpoznawania wypalenia zawodowego lub wtórnego stresu pourazowego. Dobrostan zawodowy powinien być traktowany jako warunek wysokiej jakości praktyki.

Systemy powinny również wzmocnić mechanizmy koordynacji między opiekunami, służbami socjalnymi, placówkami przyjmującymi, służbami zdrowia, specjalistami ds. zdrowia psychicznego, podmiotami prawnymi, mediatorami kulturowymi, służbami ds. niepełnosprawności, placówkami edukacyjnymi i organizacjami społecznymi. Fragmentacja zwiększa stres zawodowy i osłabia dostęp dzieci do spójnego wsparcia.

Niepełnosprawność i potrzeby rozwojowe powinny być bardziej wyraźnie uwzględnione we wszystkich przyszłych kręgach słuchania, działaniach szkoleniowych, strukturach nadzoru i zaleceniach dotyczących polityki. Powinno to obejmować praktyczne narzędzia do identyfikacji, kierowania do odpowiednich służb, komunikacji, racjonalnych dostosowań i planowania multidyscyplinarnego.

Wreszcie, kręgi słuchania powinny być powiązane z szerszym uczeniem się systemu. Spostrzeżenia uzyskane dzięki przestrzeniom refleksji powinny stanowić podstawę programów szkoleniowych, mapowania usług, protokołów kierowania, standardów nadzoru i opracowywania polityki. W ten sposób refleksja indywidualna i grupowa może przyczynić się do szerszej poprawy systemu.

Wnioski istotne dla polityki

Kręgi słuchania dostarczają kilku ważnych wniosków dotyczących polityki.

Po pierwsze, systemy opieki powinny obejmować ustrukturyzowaną praktykę refleksyjną jako część wsparcia zawodowego. Refleksja to nie tylko działanie terapeutyczne czy wspierające. Wzmacnia ona proces podejmowania decyzji, świadomość etyczną, odporność zawodową i jakość opieki.

Po drugie, dobre samopoczucie zawodowe powinno być uznawane za kwestię związaną z ochroną dzieci. Systemy oparte na przeciążonych emocjonalnie i pozbawionych wsparcia specjalistach mają mniejsze szanse na zapewnienie dzieciom spójnego i wrażliwego wsparcia.

Po trzecie, w ramach systemów opieki należy rozwijać wsparcie rówieśnicze i społeczności praktyków. Mechanizmy te zmniejszają izolację, wspierają wspólną naukę i przyczyniają się do zbiorowej odporności.

Po czwarte, systemy ochrony dzieci powinny zająć się problemem fragmentacji poprzez jaśniejsze procedury kierowania, silniejszą współpracę między agencjami i lepszą komunikację między służbami. Wspieranie opiekunów wymaga wspierania systemów wokół nich.

Po piąte, włączanie osób z niepełnosprawnościami musi stać się bardziej widoczna w praktyce opieki zastępczej i ochrony dzieci. Polityka powinna promować wczesną identyfikację, dostępną komunikację, wyspecjalizowane procedury kierowania oraz włączenie niepełnosprawności do podejść uwzględniających traumę i opartych na prawach.

Po szóste, emocjonalna i etyczna złożoność opieki powinna znaleźć odzwierciedlenie w szkoleniach, nadzorze i standardach jakości. Opieka nie powinna być traktowana jako rola czysto administracyjna. Jest to wyspecjalizowana funkcja w zakresie ochrony dzieci, wymagająca kompetencji, refleksji i wsparcia instytucjonalnego.

Podsumowanie

Kręgi słuchania dostarczają mocnych dowodów jakościowych na to, że praca w zakresie ochrony małoletnich bez opieki jest wymagająca pod względem relacji, złożona etycznie, intensywna emocjonalnie i zależna od systemu. Opiekunowie i specjaliści potrzebują wiedzy i umiejętności, ale potrzebują też poczucia przynależności, refleksji, wsparcia emocjonalnego, jasności instytucjonalnej i zbiorowej odporności.

Głównym wnioskiem jest to, że ochrona małoletnich bez opieki wymaga ochrony systemów zawodowych i relacyjnych wokół nich. Kręgi słuchania mogą się do tego przyczynić, przekształcając indywidualne doświadczenia we wspólne zrozumienie, tożsamość zawodową i zbiorową zdolność do opieki.

Ich wartość polega na uwidocznieniu ukrytych emocjonalnych, etycznych i systemowych wymiarów praktyki ochrony dzieci. Ujawniają one, czego potrzebują specjaliści, gdzie systemy tworzą bariery, jak budowana jest odporność oraz które kwestie pozostają niewystarczająco widoczne. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje ograniczona widoczność niepełnosprawności i potrzeb rozwojowych.

W tym sensie kręgi słuchania należy rozumieć nie tylko jako działanie wspierające, ale jako mechanizm wiedzy oparty na praktyce. Dostarczają one dowodów na to, że skuteczne sprawowanie opieki zależy od wspieranych specjalistów, refleksyjnych społeczności, skoordynowanych systemów, zrozumienia uwzględniającego traumę, osądu opartego na prawach oraz praktyki uwzględniającej niepełnosprawność.

Ogólny wniosek jest jasny: systemów opieki nie da się wzmocnić wyłącznie poprzez procedury lub materiały szkoleniowe. Muszą one również tworzyć przestrzenie, w których specjaliści mogą zastanawiać się, nawiązywać kontakty, radzić sobie z obciążeniem emocjonalnym, rozwijać wspólny język i przekształcać doświadczenia w lepszą praktykę. Ma to zasadnicze znaczenie dla budowania bardziej odpornych, integracyjnych i skoncentrowanych na dziecku systemów ochrony dla małoletnich bez opieki.

4. Kluczowe wnioski z GUIDE

4.1 Opiekunowie potrzebują zarówno kompetencji, jak i wsparcia

Jednym z najważniejszych wniosków płynących z projektu GUIDE jest to, że skuteczne sprawowanie opieki zależy zarówno od kompetencji zawodowych, jak i wsparcia zawodowego. Wyniki oceny działań szkoleniowych wykazały, że opiekunowie i specjaliści ds. ochrony dzieci mogą znacznie wzmocnić swoją wiedzę, umiejętności i pewność siebie dzięki ustrukturyzowanym możliwościom uczenia się. Uczestnicy zgłaszali poprawę w takich obszarach, jak prawa dziecka, podejmowanie decyzji w najlepszym interesie dziecka, komunikacja z dziećmi, ochrona, procedury kierowania, włączanie osób z niepełnosprawnościami oraz współpraca międzyinstytucjonalna.

Jednak wyniki badań przeprowadzonych w ramach „kręgów słuchania” wykazały, że sama wiedza nie wystarczy. Opiekunowie często pracują w sytuacjach wymagających emocjonalnie i złożonych. Wspierają dzieci, które mogły doświadczyć wysiedlenia, rozłąki z rodziną, traumy, przemocy, niepewności i wykluczenia społecznego. W tych okolicznościach kompetencjom zawodowym muszą towarzyszyć możliwości refleksji, wsparcie ze strony innych specjalistów oraz ciągłe doskonalenie zawodowe.

Doświadczenia GUIDE sugerują, że szkolenia i praktyka refleksyjna nie powinny być postrzegane jako odrębne działania. Są one uzupełniającymi się elementami silnego systemu opieki zastępczej. Szkolenia pomagają specjalistom rozwijać potrzebną wiedzę i umiejętności, podczas gdy przestrzenie refleksyjne pomagają im stosować te kompetencje w praktyce, radzić sobie z wyzwaniami i dbać o swoje dobre samopoczucie w dłuższej perspektywie.

4.2 Wspieranie specjalistów jest częścią wspierania dzieci

Druga kluczowa lekcja dotyczy związku między dobrostanem profesjonalistów a wynikami w zakresie ochrony dzieci. Kręgi słuchania ujawniły, że opiekunowie i specjaliści ds. ochrony dzieci często ponoszą znaczny ciężar emocjonalny. Uczestnicy zastanawiali się nad odpowiedzialnością, niepewnością, troską o przyszłość dzieci oraz wyzwaniami związanymi z pracą w złożonych i czasami rozdrobnionych systemach.

Wyniki te podkreślają ważną rzeczywistość: specjaliści nie mogą konsekwentnie zapewniać dzieciom wysokiej jakości wsparcia, jeśli sami pozostają w izolacji, są przeciążeni emocjonalnie lub nie mają wsparcia. Systemy ochrony dzieci często koncentrują się na potrzebach dzieci, co jest zarówno konieczne, jak i właściwe. Jednak wyniki badania GUIDE pokazują, że dobrostan specjalistów powinien być również uznawany za kwestię związaną z ochroną dzieci.

Wspieranie specjalistów nie oznacza zmniejszenia uwagi poświęcanej dzieciom. Wręcz przeciwnie, wzmacnia to jakość opieki, jaką otrzymują dzieci. Gdy opiekunowie mają dostęp do wsparcia rówieśniczego, przestrzeni do refleksji, nadzoru i możliwości rozwoju zawodowego, są w stanie lepiej angażować się w swoją pracę, wykazywać się przemyślanym podejściem i reagować na potrzeby dzieci.

Wyniki sugerują zatem, że inwestycja w wsparcie zawodowe jest również inwestycją w lepsze wyniki dla dzieci.

4.3 Opieka jako praktyka relacyjna, oparta na prawach i zależna od systemu

Projekt GUIDE podkreśla również wielowymiarowy charakter opieki. Skutecznej opieki nie można rozumieć wyłącznie jako obowiązku prawnego lub administracyjnego. Jest to raczej praktyka relacyjna, oparta na prawach i zależna od systemu.

Na poziomie relacji opiekunowie muszą budować zaufanie, skutecznie komunikować się, słuchać dzieci i wspierać ich udział w podejmowaniu decyzji, które mają wpływ na ich życie. Wielu małych bez opieki boryka się z niepewnością, stratą i złożonymi sytuacjami życiowymi. Jakość relacji między dzieckiem a opiekunem może zatem odgrywać kluczową rolę w promowaniu bezpieczeństwa, dobrego samopoczucia i integracji.

Na poziomie opartym na prawach opieka opiera się na takich zasadach, jak najlepszy interes dziecka, niedyskryminacja, uczestnictwo, godność i ochrona przed krzywdą. Wyniki pokazują, że opiekunowie są odpowiedzialni nie tylko za zapewnienie dostępu do usług, ale także za promowanie praw dzieci i pomaganie im w poruszaniu się po skomplikowanych systemach.

Jednocześnie opieka w dużym stopniu zależy od szerszego systemu ochrony. Nawet wysoko wykwalifikowani i zaangażowani specjaliści mogą mieć trudności, gdy usługi są rozdrobnione, procedury kierowania są niejasne lub koordynacja między agencjami jest słaba. Skuteczna opieka wymaga zatem nie tylko kompetentnych specjalistów, ale także responsywnych i skoordynowanych systemów.

Wyniki badania GUIDE pokazują, że wzmocnienie opieki oznacza wzmocnienie zarówno ludzi, jak i systemów.

4.4 Integracja osób z niepełnosprawnościami pozostaje niedokończonym zadaniem

Szczególnie ważny wniosek dotyczy ograniczonej widoczności niepełnosprawności i potrzeb rozwojowych w codziennej praktyce opieki. Chociaż dzieci z niepełnosprawnościami i trudnościami rozwojowymi były głównym przedmiotem zainteresowania projektu GUIDE, kwestie te pojawiały się rzadziej niż oczekiwano w kręgach słuchania i innych wynikach jakościowych.

Obserwacji tej nie należy interpretować jako dowodu na to, że niepełnosprawność nie ma znaczenia. Może ona raczej sugerować, że niepełnosprawność i potrzeby rozwojowe pozostają w niewystarczającym stopniu rozpoznawane w systemach ochrony dzieci. Specjaliści mogą napotykać trudności w identyfikowaniu i uznawaniu tych potrzeb, omawianiu ich lub uzyskiwaniu dostępu do wyspecjalizowanych usług wsparcia. W niektórych przypadkach potrzeby związane z niepełnosprawnością mogą być przyćmione przez bardziej widoczne kwestie, takie jak status prawny, zakwaterowanie, trauma lub bezpośrednie zagrożenia dla bezpieczeństwa.

Wyniki wskazują, że integracja osób z niepełnosprawnością wymaga większej uwagi w zakresie szkoleń, nadzoru, mapowania usług, ścieżek skierowań oraz opracowywania polityki. Niepełnosprawność nie powinna być traktowana jako temat specjalistyczny, dotyczący wyłącznie niektórych specjalistów. Powinna natomiast zostać włączona do wszystkich aspektów praktyki w zakresie opieki i ochrony dzieci.

Projekt GUIDE przyczynił się do podniesienia świadomości w tej kwestii, ale wyniki sugerują, że konieczne są dalsze działania. Budowa prawdziwie integracyjnych systemów opieki wymaga silniejszych podejść

uwzględniających niepełnosprawność, lepszego dostępu do wyspecjalizowanych usług, ulepszonych mechanizmów identyfikacji oraz większej integracji kwestii niepełnosprawności z codzienną praktyką w zakresie ochrony dzieci.

Ogólnie rzecz biorąc, doświadczenia projektu GUIDE pokazują, że włączanie osób z niepełnosprawnościami pozostaje ważnym priorytetem dla przyszłego rozwoju polityki i praktyki zarówno na szczeblu krajowym, jak i europejskim.

5. W kierunku bardziej odpornych i integracyjnych systemów opieki

Wyniki projektu GUIDE dostarczają ważnych spostrzeżeń na temat tego, jak można wzmocnić systemy opieki, aby lepiej wspierać małych bez opieki w całej Europie. Opierając się na dowodach pochodzących zarówno z programu szkoleniowego, jak i z kręgów słuchania, projekt pokazuje, że skuteczna opieka zależy od znacznie więcej niż tylko odpowiedzialności prawnej czy procedur administracyjnych. Wymaga ona kompetentnych specjalistów, sprzyjającego środowiska, skoordynowanych usług oraz systemów, które stawiają prawa i dobrostan dzieci w centrum procesu decyzyjnego.

Głównym wnioskiem płynącym z projektu jest to, że opiekunowie potrzebują zarówno kompetencji, jak i wsparcia. Działania szkoleniowe pokazały, że opiekunowie i specjaliści ds. ochrony dzieci mogą wzmocnić swoją wiedzę, umiejętności i pewność siebie poprzez ustrukturyzowane możliwości uczenia się. Jednocześnie kręgi słuchania ujawniły, że same kompetencje zawodowe są niewystarczające, gdy specjaliści borykają się z obciążeniem emocjonalnym, dylematami etycznymi, niepewnością i fragmentarycznymi systemami usług. Wiedzy muszą zatem towarzyszyć możliwości refleksji, wsparcie rówieśnicze i ciągły rozwój zawodowy.

Wyniki pokazują również, że wspieranie specjalistów powinno być postrzegane jako część wspierania dzieci. Opiekunowie pracują w bardzo wymagających środowiskach i często mają do czynienia ze złożonymi sytuacjami związanymi z traumą, wysiedleniem, rozdzieleniem rodziny, niepewnością prawną i wrażliwością społeczną. Gdy specjaliści są odizolowani, przeciążeni emocjonalnie lub pozbawieni wsparcia, może to wpływać na ich zdolność do zapewniania stabilnego i spójnego wsparcia. Wzmocnienie ochrony dzieci wymaga zatem inwestycji nie tylko w usługi dla dzieci, ale także w dobrostan, odporność i stabilność zawodową osób odpowiedzialnych za ich ochronę.

Kolejny ważny wniosek dotyczy samej natury opieki. Wyniki badania GUIDE potwierdzają postrzeganie opieki jako praktyki opartej na relacjach, prawach i zależnej od systemu. Skuteczna opieka wymaga umiejętności budowania relacji opartych na zaufaniu z dziećmi, wspierania ich aktywnego udziału, promowania praw dzieci oraz poruszania się po złożonych systemach ochrony. Jednocześnie nawet bardzo kompetentni opiekunowie nie mogą skutecznie działać w ramach rozdrobnionych systemów charakteryzujących się niejasnym podziałem obowiązków, słabymi mechanizmami kierowania spraw do odpowiednich instytucji lub ograniczoną współpracą międzyinstytucjonalną. Wzmocnienie opieki wymaga zatem wzmocnienia zarówno indywidualnych kompetencji, jak i struktur instytucjonalnych.

Projekt podkreśla również znaczenie praktyki refleksyjnej jako elementu jakości pracy zawodowej. Kręgi słuchania pokazały, że ustrukturyzowane możliwości refleksji mogą zmniejszyć izolację zawodową, wzmocnić wsparcie rówieśnicze, promować wspólne uczenie się i przyczynić się do budowania

odporności. Przestrzenie refleksyjne nie powinny zatem być postrzegane jako działania opcjonalne. Należy je uznać za integralny element skutecznych systemów opieki i włączyć do struktur wsparcia zawodowego.

Kolejna lekcja dotyczy integracji osób z niepełnosprawnościami. Chociaż w projekcie położono duży nacisk na dzieci z niepełnosprawnościami i trudnościami rozwojowymi, wyniki sugerują, że niepełnosprawność pozostaje niewystarczająco widoczna w codziennej praktyce opieki zastępczej. Może to odzwierciedlać szersze wyzwania związane z identyfikacją, kierowaniem do odpowiednich służb, specjalistycznym wsparciem oraz pewnością siebie specjalistów w zaspokajaniu potrzeb związanych z niepełnosprawnością. Dlatego przyszłe działania powinny zapewnić pełne uwzględnienie kwestii niepełnosprawności z programami szkoleniowymi, systemami kierowania do odpowiednich instytucji, strukturami nadzoru oraz polityką ochrony dzieci. Opieka uwzględniająca niepełnosprawność nie powinna być traktowana jako kwestia specjalistyczna, ale jako podstawowy wymiar opartej na prawach ochrony dzieci.

Wyniki wskazują również na potrzebę silniejszej koordynacji między systemami ochrony dzieci. Opiekunowie często działają na styku wielu sektorów, w tym usług socjalnych, opieki zdrowotnej, wsparcia zdrowia psychicznego, edukacji, usług migracyjnych, pomocy prawnej, usług dla osób z niepełnosprawnościami oraz organizacji społecznych. Skuteczna ochrona zależy od zdolności tych systemów do współpracy. Jasne procedury kierowania, wspólne protokoły, dostępne usługi oraz skuteczna komunikacja między zainteresowanymi stronami są niezbędnymi warunkami zapewnienia dzieciom terminowego i odpowiedniego wsparcia.

Patrząc w przyszłość, projekt GUIDE sugeruje, że przyszłe polityki dotyczące opieki powinny wykraczać poza wąskie skupienie się na obowiązkach proceduralnych i uznawać opiekę za wyspecjalizowaną funkcję ochrony dzieci. Opiekunowie potrzebują nie tylko wiedzy prawnej, ale także umiejętności komunikacyjnych, zrozumienia opartego na wiedzy o traumie, wrażliwości kulturowej, profesjonalnej oceny sytuacji oraz dostępu do stałego wsparcia. Równie ważne jest, aby mieli oni do dyspozycji systemy, które umożliwią im skuteczne pełnienie swojej roli.

Ostatecznie dowody zebrane w ramach projektu GUIDE wskazują na szerszą wizję opieki. Skuteczna opieka nie jest wyłącznie obowiązkiem poszczególnych specjalistów. Jest ona wynikiem skoordynowanych systemów, organizacji wspierających, przemyślanych polityk oraz społeczności praktyków, które umożliwiają specjalistom ochronę, rzecznictwo i wsparcie dzieci w znaczący sposób.

Ogólny przekaz tego projektu jest jasny: wzmocnienie systemów opieki wymaga inwestycji zarówno w ludzi, jak i w same systemy. Kompetentni specjaliści, refleksyjna praktyka, skoordynowane usługi, podejście oparte na prawach oraz wsparcie uwzględniające niepełnosprawność to niezbędne elementy solidnego i skutecznego systemu opieki. Dzięki połączeniu tych elementów systemy ochrony dzieci mogą stać się lepiej przygotowane do reagowania na złożone potrzeby małych bez opieki oraz do zapewniania im praw, dobrego samopoczucia, uczestnictwa w życiu społecznym i integracji.